

Боймістрок Т. П.

*студентка 1-го курсу магістратури
факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМА АДВОКАТСЬКИХ ВНЕСКІВ В УКРАЇНІ

Вступивши до Ради Європи у 1995 році, Україна взяла на себе ряд важливих зобов'язань, які стосувалися, в першу чергу, приведення до відповідності правової та політичної системи до вимог Ради Європи. Свій вибір на користь європейської демократії Україна підтвердила 27 червня 2014 року, коли офіційно була укладена Угода про асоціацію з Євросоюзом.

Основні положення про роль адвокатів встановлюють мінімальні базові стандарти, які мають поважатися усіма гілками влади, щоб забезпечити незалежність та цілісність юридичної професії. Вони визначають, що адвокати як основні агенти здійснення правосуддя зобов'язані разом із суддями та прокурорами забезпечувати та підтримувати верховенство права для досягнення цілей правосуддя та інтересів суспільства. Виконуючи свої обов'язки, адвокати повинні завжди мати можливість діяти вільно, старанно та без страху відповідно до встановлених правил, стандартів та етики цієї професії без жодних перешкод або тиску з боку влади чи громадськості [1].

Головним документом, що становить основу європейських стандартів, є Рекомендація Rec(2000)21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу здійснення професійної діяльності адвоката. Рекомендація встановлює, що адвокати повинні мати право і повинні заохочуватися до створення та приєднання до професійних місцевих, національних і міжнародних асоціацій, які, самостійно або спільно з іншими органами, виконують завдання зі зміцнення професійних стандартів і щодо захисту незалежності та інтересів адвокатів. Існування асоціації адвокатів як професійної має вкрай важливе значення. Професійна асоціація має на увазі, що її членами можуть бути тільки адвокати і що асоціація здійснює діяльність, пов'язану з професійними інтересами її членів [2].

У результаті, на законодавчому рівні адвокатура України була визначена як недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання своєї організації та діяльності. Для реалізації права адвокатів на самоврядування була створена досить складна структура органів адвокатського самоврядування, яка ще під час свого запуску викликала запитання у європейських експертів: чи не буде така складна та розгалужена система органів та велика кількість професійних об'єднань, асоціацій приводити до конфлікту інтересів в цій сфері? Однак, великим позитивом вважалось створення Національної асоціації адвокатів України – недержавної, некомерційної, професійної організації на меті у

якої було забезпечення виконання завдань адвокатського самоврядування. В результаті, всі адвокати України, незалежно від їх волевиявлення, були об'єднані у НААУ.

Європейські експерти, врешті-решт, схвально відгукнулися щодо запропонованої системисамоврядування адвокатів таствореннянедержавної, професійної організації для забезпечення реалізації завдань адвокатського самоврядування, адже її створення є реалізацією положень ст. 5 Рекомендації Rec(2000)21 про свободу здійснення професії адвоката та цілком відповідає європейським стандартам. Однак практична реалізація зазначених положень Закону показала, що система організації адвокатського самоврядування в Україні не позбавлена недоліків і потребує повторного реформування. Практика показала певний зріст недовіри адвокатів до існуючої системи адвокатського самоврядування та, як наслідок, вплинула на якість захисту законних професійних прав адвокатів, здійснення їх постійного навчання та підтримання їх професійного рівня.

Цікаво проаналізувати статистику щодо довіри адвокатів до власних органів самоврядування. Відповідно до Звіту НААУ за 2017 рік щорічні внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування у 2017 році не сплатили 37% адвокатів України. Аналогічний показник несплати щорічних внесків (37%) зазначений у Звіті НААУ за 2016 рік. Станом 29 травня 2018 року щорічні внески на забезпечення реалізації адвокатського самоврядування до НААУ не сплатили понад 49% адвокатів України. Цікаво те, що у Звіті НААУ за 2019 рік у Главі «Фінансові показники», пункт «Недоотримання коштів за несплату внесків» був повністю виключений. Враховуючи те, що загальна кількість адвокатів за рік зросла, а кількість надходжень до бюджету НААУ через щорічні внески адвокатів, фактично, не змінилась, можна дійти до висновку, що відсоток несплачених внесків залишився на показнику минулого року (49%) або навіть збільшився. Несплата щорічних внесків значною частиною адвокатів України, на думку багатьох експертів, може свідчити про низьку довіру адвокатів до НААУ: незадовільне виконання сервісних функцій із захисту професійних прав адвокатів, гарантій адвокатської діяльності, представництва їх інтересів, здійснення постійного навчання та підтримання професійного рівня адвокатів [3].

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не передбачено повноважень З'їзду адвокатів України, Ради адвокатів України або інших органів адвокатського самоврядування щодо встановлення будь-яких додаткових внесків чи платежів. Проте, всупереч статусу НААУ саме як неприбуткової організації, рішеннями РАУ була встановлена велика кількість додаткових платежів: внесок за проходження стажування, плати за складання кваліфікаційного іспиту, внесок за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв про акредитацію заходів з підвищення кваліфікації адвокатів та їх організаторів, та інші. Велика кількість додаткових платежів

підтверджується й тим фактом, що не дивлячись на негативну тенденцію щодо сплати адвокатами внесків, НААУ все ж відзвітував про зростання загального доходу на 17% порівняно з минулим роком. На практиці виникає така проблема: адвокати просто не мають коштів і фізичної можливості сплачувати внесок. Це пов'язано, зокрема, з відсутністю в них клієнтів тривалий час і як наслідок – відсутністю заробітку. Особливо така проблема спостерігається в регіонах країни та населених пунктах з невеликою кількістю населення.

Варто зауважити, що я не вважаю обов'язкове членство в НААУ проблемою. Не дивлячись на те, що організація адвокатури України шляхом створення юридичної особи за типом об'єднання громадян, проте з обов'язковим членством, суперечить ч. 4 ст. 36 Конституції України, у багатьох країнах Європи вважається, що така організація не є шкідливою або такою, що порушує права адвокатів. Відповідний висновок можна отримати аналізуючи систему адвокатського самоврядування в Німеччині. Наголошуючи на вкрай важливій ролі адвокатів у відправленні правосуддя та посередництві їх між широким загалом і судами, обов'язок членства адвокатів у єдиній організації та підпорядкування їх її органам – явно не має ані ціллю, ані результатом обмеження прав адвокатів. Більш важливим є дослідження можливого розкриття призначення НААУ – лобіювання інтересів адвокатури – шляхом реформування її правового статусу [4].

Повертаючись до проблеми адвокатських внесків, доцільно проаналізувати досвід Німеччини. В Німеччині Федеральна палата адвокатів теж стягує зі всіх палат адвокатів (які утворюються за територіальним принципом і об'єднують усіх адвокатів приписаних до суду однієї землі) внески, які призначені для забезпечення кадрових та матеріальних потреб. Як і в українській моделі, несплата таких внесків є дисциплінарним проступком, проте в німецькій моделі існує система пільг та диференціацій. Федеральна палата адвокатів на загальних зборах може надає пільги для фінансово слабших палат. На практиці виходить, що розмір адвокатського внеску різниться по всій території Німеччини, залежно від платоспроможності палати. Окремо, також, існують підстави для звільнення від сплати внеску: матеріальний стан, стан здоров'я та ін.

В Україні теж передбачені пільги при сплаті адвокатами щорічного внеску. Пункт 2.10 Положення про внески на забезпечення адвокатського самоврядування передбачає, що у випадку неспроможності адвоката сплатити щорічний внесок у повному обсязі, може бути надана розстрочка його сплати за умови внесення рівними частками у першій декаді кожного кварталу поточного року. Рішення щодо надання розстрочки сплати щорічного внеску приймає виключно рада адвокатів регіону за заявою адвоката. Проте, на мою думку, віднесення цього питання на розгляд Радою адвокатів України та рад адвокатів регіону значно ускладнює цю процедуру та породжує можливість маніпулювання та зловживання. Більше того, у випадку порушення адвокатом

порядку сплати щорічних внесків, а також/чи прострочення встановлених цим Положенням строків їх сплати понад три місяці до нього за поданням Ради адвокатів України або ради адвокатів регіону застосовується дисциплінарне стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року, а вже після поновлення такого права вони зобов'язані сплатити щорічний внесок за рік, в якому таке право було поновлено в повному обсязі [5].

З огляду на зазначені проблеми в практичній реалізації норм законодавства, що регулює діяльність адвокатів та враховуючи міжнародний досвід, вважаю доречним внести певні зміни до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а саме:

- у статті 58 Закону передбачити додаткові можливі підстави звільнення адвокатів від сплати щорічних внесків;

- віднести питання встановлення розміру щорічних внесків адвокатів до компетенції конференції адвокатів регіону, встановивши на законодавчому рівні мінімальний і максимальний їх розмір (п. 2 ч. 2 ст. 58 після слів «ведення Єдиного реєстру адвокатів України» доповнити «відповідно до рішення конференції адвокатів регіону у передбачених розмірах»);

- ч. 1 ст. 58 Закону доповнити положенням про те, що кошти, передбачені в п. 2, зараховуються на рахунок ради адвокатів регіону. Порядок розподілу коштів між радою адвокатів регіону та НААУ має визначатися відповідним рішенням З'їзду адвокатів України;

- скасувати норму, передбачену Положенням про внески на забезпечення адвокатського самоврядування, відповідно до якої несплата щорічних внесків безпечливо, в порушення вимог законодавства, визнається дисциплінарним проступком, за яке встановлюється відповідальність у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю.

Список використаної літератури:

1. Основні положення про роль адвокатів, прийнятих VIII Конгресом ООН у 1990 році. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835#Text

2. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів: ухвалена Комітетом Міністрів Ради Європи 25 жовтня 2000 року. URL: https://supreme.court.gov.ua/userfiles/R_2000_21_2000_10_25.pdf

3. Адвокатура України: уроки перших років самоврядності. *Лабораторія законодавчих ініціатив*. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Shadow_Report_Bar_19.09.2018pdf-1.pdf

4. Положення про внески на забезпечення адвокатського самоврядування : затв. рішенням Ради адвокатів України від 16 лютого 2013 року № 72. URL: <http://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2014.07.04-05-pologennya-75.pdf>

5. Слива Л. В. Адвокатське самоврядування в Україні: проблеми та перспективи розвитку. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 26.

C. 102-107.

Науковий керівник: доцент, кандидат юридичних наук, доцент кафедри організації судових, правоохоронних органів та адвокатури Національного університету «Одеська юридична академія» **Кісліцина Ірина Олександрівна**